

Ungdomsråd i helseforetak Hvorfor og hvordan?

Prinsipper og retningslinjer for reell ungdomsmedvirkning

Hvorfor ungdomsmedvirkning?

Brukermedvirkning er nedfestet som en rettighet på både nasjonalt og internasjonalt nivå. Barnekonvensjonen slår fast at alle barn har rett til å bli hørt¹ i saker som angår dem. Brukermedvirkning i helseforetak er også lovfestet i Norge² og ifølge Nasjonal helse- og sykehusplan (2016-2019) skal det opprettes ungdomsråd ved alle helseforetak. Likevel vet vi at ungdom i stor grad ikke er inkludert i de ordinære kanalene for brukermedvirkning i helseforetak³. Også Barneombudet påpeker at det mangler strukturer for god ungdomsmedvirkning⁴. Ungdom er en egen pasientgruppe i en sårbar livsfase, og trenger et eget forum for å kunne formulere og formidle sine synspunkter og innspill til helsetjenesten. Det er derfor avgjørende å legge til rette for at ungdom som brukergruppe kan påvirke utformingen av helsetjenester, slik at pasienttilbudet for gruppen blir best mulig. Å legge til rette for ungdomsmedvirkning bidrar også til ansvar for egen helse og mer ungdomsvennlige helsetjenester.

- Ungdomsrådet skal bidra til å sikre god brukermedvirkning for ungdom ved helseforetaket – på ungdoms premisser.
- Ungdomsrådet skal fremme synspunkter og saker som kan bidra til å forbedre pasienttilbudet for unge brukere.

---

¹ FNs konvensjon om barnets rettigheter, Artikkel 12. Hentet fra: <https://lovdata.no/lov/1999-05-21-30>.

² Lovdata 09.09.15. Hentet fra: <https://lovdata.no/lov/2001-06-15-93>.

³ Rambøll 2012, Rapport IS 2044, Helsetilbud til ungdom og unge voksne, på oppdrag fra Helsedirektoratet.

⁴ Barneombudets fagrapport 2013 – Helse på barns premisser.

Innhold

Reell medvirkning	4
Representasjon	5
Selvstyre og medbestemmelse	6
Opplæring	7
Tilrettelegging	8
Koordinator	9
Sjekkliste for oppstart av ungdomsråd.....	10

Reell medvirkning

God ungdomsmedvirkning kjennetegnes ved at ungdom har anledning til å påvirke saker som angår dem. Det er viktig å sikre at ungdomsrådet ikke bare blir et samtaleforum, men faktisk fører til endring i saker som er aktuelle for ungdommene. Om ungdom ikke har mulighet til å påvirke faktiske beslutninger, kan det bidra til en følelse av avmakt.

Ungdomsråd ved helseforetak må derfor sikres **reell innflytelse**. For å få til dette må ungdomsrådet få en formell posisjon i helseforetakets organisering, med definerte rutiner for oppfølging av ungdomsrådets vedtak. Det bør også være en tett dialog mellom ungdomsråd, brukerutvalg og ledelsen i helseforetaket, for å sikre muligheten til å komme med innspill på saker som er av interesse for ungdomsrådet.

Tradisjonelle møter kan være krevende å delta i, og forberede seg til, også for voksne. God ungdomsmedvirkning forutsetter derfor at arbeidsmetoden tilpasses ungdommens behov. Møter i og med ungdomsrådet bør ha en form og prosess som skaper gode rammer for trygg meningsutveksling. Målet er ikke at alle er enige, men at ulike synspunkter og perspektiver kommer på bordet og blir diskutert.

- Ungdomsrådet må likestilles med brukerutvalg når det kommer til å bli hørt og inkludert i alle prosesser som omhandler tilbud til unge brukere ved helseforetaket.
- Ungdomsrådet skal ha reell innflytelse på system- og tjenestenivå, ved alle relevante enheter i helseforetaket.
- Arbeidet i ungdomsrådet må tilrettelegges medlemmene, og ta i bruk inkluderende og kreative metoder etter behov.

Representasjon

Medlemmer av ungdomsrådene sees på som **representanter for unge brukere ved helseforetaket**. Det er viktig at ungdomsrådet ivaretar et helhetlig brukerperspektiv, og ikke representerer sær- og/eller personinteresser. For å sikre et helhetlig brukerperspektiv i ungdomsrådets arbeid, og reell mulighet til medvirkning for alle unge brukere ved helseforetaket, må unge brukere selv kunne påvirke hvem som skal representere dem. Dette kan for eksempel gjøres ved å invitere brukerorganisasjonene for ungdom til å nominere kandidater til ungdomsrådet, eller ved å arrangere en ungdomssamling ved helseforetaket hvor medlemmene av ungdomsrådet velges.

Norske brukerorganisasjoner for ungdom organiserer godt over 25 000 medlemmer, og sitter på mange ulike brukererfaringer og stor kompetanse om utfordringer i det norske helsevesenet. Brukerorganisasjonene har også erfaring med å jobbe med et helhetlig perspektiv, og representere bredden av brukere på sitt felt. Å samarbeide med brukerorganisasjonene ved å be om nominasjoner til ungdomsrådet kan derfor bidra til å lette rekrutteringsarbeidet og sikre et representativt ungdomsråd.

Samtidig som det er viktig å sikre representasjon i ungdomsrådet, er det ønskelig at ungdomsrådet har egne erfaringer med helseutfordringer. Eksisterende ungdomsråd har god erfaring med representanter som har konkret erfaring fra helseforetaket og er mellom 12 og 25 år. I invitasjonen til nominasjoner kan helseforetaket definere ønsket erfaring og kompetanse hos medlemmene i ungdomsrådet.

- Brukerorganisasjoner for ungdom må inviteres til å nominere kandidater til ungdomsrådet.
- Ungdomsrådet bør ha en bred representasjon av kultur, kjønn, diagnoser og erfaring fra ulike enheter ved helseforetaket.
- Medlemmene av ungdomsrådet bør være mellom 12 og 25 år.
- Helseforetaket kan stille krav til at kandidater til ungdomsrådet har erfaring som pasient.

Selvstyre og medbestemmelse

Ungdom vet selv best hvor skoen trykker. Ungdomsrådet må derfor selv kunne løfte frem saker som er av interesse for unge brukere ved helseforetaket. Dette er spesielt viktig da det kan være vanskelig å vurdere hva som er relevante saker for ungdom. Helseforetakets praksis for hvilke saker som presenteres for andre brukerutvalg kan benyttes i arbeidet med ungdomsrådet, slik at **ungdomsrådet kan bestemme hvilke saker de ønsker å jobbe med.**

Ulike ungdomsråd vil ha ulik dynamikk avhengig av medlemmenes sammensetning. For at ungdomsrådet skal få mest ut av sine ressurser, er det viktig at medlemmene selv kan bestemme hvordan ungdomsrådet skal organisere arbeidet, og hvem de eventuelt vil ha som sin leder og nestleder.

Ungdomsrådet må være tilgjengelig for innspill fra unge brukere. Unge brukere ved helseforetaket har mange erfaringer som kan bidra til å forbedre tjenestetilbudet, og det er viktig å jobbe aktivt for å innhente disse. Hvordan ungdomsrådet skal sikre kontakt med unge brukere bør bestemmes av rådet selv, basert på hva som anses som relevante kontakt- og kommunikasjonsformer til enhver tid.

- Ungdomsrådet må ha anledning til å sette en selvstendig agenda og løfte frem saker som er viktige for unge brukere ved helseforetaket.
- Ungdomsrådet bør konstituere seg selv, og selv bestemme hvordan de vil organisere arbeidet.
- Ungdomsrådet må sikre god tilgjengelighet for henvendelser fra unge brukere.

Opplæring

God ungdomsmedvirkning forutsetter at medlemmene i ungdomsrådet kjenner sin rolle og sitt mandat, og vet hvordan de kan jobbe med saker og påvirke aktuelle beslutningstakere. Ungdomsrådet må derfor få opplæring i helseforetakets arbeid, og hvordan ulike beslutninger blir fattet. Slik opplæring bør ha fokus på hva som er ungdomsrådets oppgave, og hvordan man kan sikre god kommunikasjon med helseforetakets ledelse for å fremme sine saker.

Opplæringen av ungdomsrådet må skje på ungdoms premisser, ikke i eksisterende brukertvalgskurs for voksne.

Ungdom har som regel mindre erfaring med arbeid i utvalg og råd og kan være usikre i rollen som rådsmedlem. Å skape et inkluderende miljø med rom for uenighet er derfor viktig for at ungdomsrådet skal fylle sin rolle. Ungdomsrådet bør få anledning til å bli godt kjent med hverandre, slik at terskelen for meningsutveksling senkes. Dette kan gjøres ved å skape uformelle møter mellom rådets medlemmer, for eksempel i en opplærings- og oppstartshelg i starten av perioden, for å bli kjent med rollen og hverandre.

- Ungdomsrådets medlemmer må gis opplæring i sin rolle og mulighet for påvirkning.
- Ungdomsrådets medlemmer må få anledning til å bli kjent med, og bli trygge på hverandre.
- Opplæringen av ungdomsrådet må være tilpasset ungdom, både med tanke på form, tidspunkt og sted.

Tilrettelegging

Strukturer for ungdomsmedvirkning ved helseforetak må være tilpasset ungdom og deres hverdag. Ungdomsrådets aktivitet vil derfor typisk finne sted utenom normal arbeidstid. For at ungdomsrådet skal ha anledning til å gi innspill på saker i helseforetaket må det legges til rette for at medlemmene kan delta på egne premisser. Dette innebærer at helseforetaket må sette av **tilstrekkelige ressurser for å legge til rette for arbeidet i ungdomsrådet**.

Den viktigste ressursen for ungdomsrådet er en engasjert og tilgjengelig koordinator. Koordinator har ansvar for å forberede møter i ungdomsrådet, oppdatere ungdomsrådet om pågående beslutningsprosesser, og være et bindeledd til ledelsen i helseforetaket. Koordinatoren er ambassadør og kontaktperson for ungdomsrådet, og kritisk for å sikre at ungdomsrådets saker og beslutninger blir kjent og følges opp.

Deltakelse i ungdomsrådet fører til at medlemmene har mindre tilgjengelig tid til andre aktiviteter, som deltidsjobb, frivillig arbeid eller fritidsaktiviteter. Praksis for andre brukerutvalg er at medlemmene kompenseres for tidsbruk og utgifter. Medlemmer av ungdomsråd må gis godtgjøring for tid og reiseutgifter.

- Ungdomsrådet må ha en koordinator som kan legge til rette for ungdomsrådets arbeid.
- Helseforetaket må sette av egne midler til ungdomsrådets aktivitet.
- Ungdomsrådets møter og aktiviteter må legges på tidspunkt som passer for ungdom.
- Ungdomsrådets koordinator bør ha formell myndighet i helseforetaket, med mulighet til å delta på aktuelle møter for å følge opp og promotere ungdomsrådets arbeid.
- Medlemmer i ungdomsrådet må motta godtgjørelse for sitt arbeid.

Koordinator

For at unge pasienter skal kunne bidra med reell brukermedvirkning, er det behov for tilrettelegging av metode og arbeidsform. **En god og engasjert koordinator** er et viktig suksesskriterium for ungdomsrådet.

Koordinatoren sørger for daglig drift av ungdomsrådet og er et viktig bindeledd både internt og eksternt. Vedkommende har ansvar for å forberede og presentere aktuelle saker til ungdomsrådet på en god måte. Koordinator bør derfor ha kjennskap til egnet metodikk tilpasset aldersgruppen. Dersom ungdomsrådet er invitert til å holde en presentasjon i møter, seminarer eller andre arrangement, bør koordinator støtte ungdommene pedagogisk i deres formidling til publikummet. Videre bistår og støtter koordinatoren ungdomsrådets leder og nestleder i deres funksjoner, og organiserer valget av nye medlemmer. Akershus universitetssykehus valgte å ha to koordinatore, som henholdsvis representerer somatikk/habilitering og psykisk helsevern.

- Koordinatoren har ansvar for den daglige driften av ungdomsrådet.
- Koordinatoren organiserer intern og eksternt kommunikasjon og formidling fra ungdomsrådet.
- Koordinatoren sørger for egnede arbeidsformer og metodikk tilpasset aldersgruppen.
- Koordinatoren sørger for møteplan, innkalling, sakslister og forberedelse av saker, og skriver referat og/eller protokoll fra ungdomsrådets møter.
- Koordinatoren bistår ungdomsrådets leder/nestleder i deres funksjoner.
- Koordinatoren organiserer valget av nye medlemmer til ungdomsrådet.

Sjekkliste for oppstart av ungdomsråd

Denne brosjyren har presentert viktige prinsipper for ungdomsråd ved helseforetak. Disse prinsippene skal bidra til å sikre reell brukermedvirkning fra unge brukere. Når man skal starte opp ungdomsråd, kan det likevel være vanskelig å vite hvor man skal begynne. For å forenkle arbeidet med opprettelsen av ungdomsråd ved nye helseforetak inkluderer denne brosjyren en sjekkliste for oppstart. Sjekklisten er basert på erfaringer ved eksisterende ungdomsråd.

Sjekkliste

- Definer ungdomsrådets plass i helseforetakets organisasjonsstruktur. Et godt samarbeid med helseforetakets ledelse og andre brukerutvalg er viktig for å sikre god medbestemmelse. Forankring i helseforetakets ledelse kan sikres ved å avklare hvordan ungdomsrådets arbeid er tenkt å følges opp. Det kan også være lurt å utpeke en kontaktperson i ledelsen.
- Kartlegg aktuelle kandidater til ungdomsrådet. Etterspør nominasjoner fra brukerorganisasjoner for ungdom⁵. Kartleggingen kan også brukes til å be om innspill på hva som er viktige saker for unge brukere ved helseforetaket akkurat nå.
- Arranger en ungdomssamling ved helseforetaket! Ungdomssamlingen kan brukes til å sette fokus på unge brukeres erfaringer ved helseforetaket. Valg av ungdomsråd kan også finne sted på ungdomssamlingen om ønskelig.

---

⁵ En oversikt over brukerorganisasjoner for ungdom finnes på:
<http://www.ungefunksjonshemmede.no/om-oss/medlemsorganisasjoner>.

- Oppnev en koordinator for å strukturere og ivareta arbeidet i ungdomsrådet. Koordinatoren må være forberedt på å gjennomføre møter utenom normal arbeidstid, når ungdomsrådets medlemmer i hovedsak har anledning til å delta
- Sørg for god opplæring av det nye ungdomsrådet! En helgesamling kan være en god måte for medlemmene i ungdomsrådet å bli kjent med, og bli trygge på hverandre. Opplæringen bør bestå av en introduksjon til ungdomsrådets rolle og mandat, og viktige saker ved sykehuset.
- Lag en møteplan for ungdomsrådets arbeid i året som kommer, hvor møtene er lagt til tidspunkt som passer for ungdomsrådets medlemmer. Representanter fra andre brukerutvalg, og helseforetakets ledelse, kan inviteres for å informere om aktuelle saker på møtene om ønskelig.
- Ta i bruk ulike metoder i gjennomføringen av ungdomsrådets møter. Medlemmene kan selv bestemme hvordan de vil arbeide. Kreative og deltakende metoder er å anbefale. Sosiale medier og internett kan også tas i bruk for å diskutere saker mellom møtene.
- Sørg for at det ungdomsrådet har bestemt blir fulgt opp av helseforetakets ledelse. Ungdomsrådet bør motta jevnlig tilbakemeldinger på hvilke tiltak helseforetaket tenker å iverksette for å følge opp ungdomsrådets innspill.

Om prosjektet

«Hvordan lykkes med ungdomsråd i helseforetak?» er et samarbeidsprosjekt mellom Unge funksjonshemmede og Akershus universitetssykehus, støttet av Helsedirektoratet. Formålet er å sikre bedre tilpassede helsetjenester for ungdom gjennom styrket brukermedvirkning. Målet er å bidra til velfungerende ungdomsråd i helseforetak.

Prosjektet består av denne veilederen og et e-læringsprogram. I e-læringsprogrammet finner du intervjuer med mange av de aktørene som har erfaring med og kompetanse på ungdomsråd og brukermedvirkning. Programmet er tilgjengelig fra **www.ungdomsmedisin.no**.

Retningslinjene i denne veilederen er utviklet med bakgrunn i innspill fra medlemmer og koordinatorene av eksisterende ungdomsråd, brukerrepresentanter fra Unge funksjonshemmedes medlemsorganisasjoner og Barneombudet. Veilederen ble utgitt i 2015 og oppdatert i 2017.

For mer informasjon om brukermedvirkning, og oversikt over brukerorganisasjoner for ungdom, se **www.ungefunksjonshemmede.no**.